

Simon, az esztergomi grúz

1744-ben II. Heraclius került előbb Kahétia, majd egész Grúzia élére. Energikus uralma alatt újult erővel indult meg a harc az évszázadok óta terjeszkedő oszmánok és lezg szövetségeseik ellen. A hozzáférhetetlen hegyekben lakó lezgek állandó gerillaháborúi nem területek megszerzésére, hanem rablásra – főleg emberrablásra, a török rabszolgapiacokon eladásra kerülő rabok ejtésére – irányultak. Ezek a folytonosan ismétlődő rajtaütések már-már az ország elnéptelenedésével fenyegettek, s ezek ellen vette fel a harcot 1754-től II. Heraclius újjászervezett hadserege.

1769-ben Mária Terézia királynő minden vármegyéhez leiratot küldött a helytartótanács útján: írják össze a szolgabírók a török területről bevándorolt, hazánkban állandó jelleggel megtelepedett lakosok fontosabb adatait, és puhatolják ki szándékaikat.

Miképpen kerülhet e térben, tárgyban oly eltérő két régi esemény egymás mellé?

Válaszként hadd keljen életre egy több mint kétszáz esztendő, elhalványodott magyar közigazgatási írástermék néhány oldala, és éledjen fel a gyűrt fólióból egy ma már egészen különös, de akkoriban éppenséggel szenzációsnak nem mondható emberi sors! És egyben annak a régi Magyarországnak egy apró emléke, amely válogatás nélkül magához fogadott minden szenvedő, szülőhazájából elűzött embert, népcsoportot (mint például tette azt Apafi Mihály Erdélye az örményekkel), és becsületes munkája után mindabban részesítene, ami a közrendű honfiak előtt nyitva állt.

Idézet egy jegyzőkönyvből: „Az 1769. esztendő október havának 4. napján Esztergom érseki városban, ugyanazon nevű nemes vármegyében, az előírt táblázatos formában feltüntetett rovatoknak megfelelően alulírottak által végrehajtatott a vizsgálat azon személyekről, akik a Török Porta alattvalói, vagy akik korábban azok voltak, de most már a magyar király alattvalóinak vallják magukat”.

A török megszállta Balkán-félsziget különböző országaiból, Szerbiából, Macedóniából, Albániából érkeztek szerény iparúzők, kiskereskedők, pékek, vegyesárusok, papucskészítők, korcsmárosok, szabók. A szürke papír gépiesen bürokratikus kérdéseit szürkének tetsző válaszok követik, holott a szerény emberek néhány mondatba sűrített életútja híven tükrözi a XVIII. század derekának viharos balkáni eseményeit.

Az 1736-1739. évi háborúban az oszmán fegyverek egész sor győzelmet arattak a Habsburgok felett; az 1739. szeptember 1-jei béke értelmében még Belgrád is újból török kézre került. A török alól Magyarország-

ra menekült egyszerű emberek – Koszták, Antunovicsok, Petrovicsok – ott telepedtek meg elsősorban, ahol már régóta laktak hasonló okból ide származott földijeik. Most tisztázni akarták jogi helyzetüket, és színt kellett vallaniuk, hogy török vagy magyar állampolgárok akarnak-e lenni. E célból hívták össze Esztergom megyében is – ahol nagyon régi szerb települések álltak fenn – az érdekelteket.

A kérdezettek már mind megalapozták megélhetésüket ez esztergomi vár tövében; egyesek már kis házak tulajdonosainak mondhatták magukat. Miként a régmúltban bevándorolt szerbek, ugyanúgy ők is az új haza szorgalmas polgáraivá lettek.

Két hites megyei ember, *Gajszler* János és *Barmos* Imre végezte az összeírást, illetve vette fel a vallomásokat. Feljegyzésükben a többi között ez áll:

„*Hadzsi* Simon a macedóniai Melenik városban lakó *Hadzsi* János görögnek örökbe fogadott fia. Mintegy huszonkét esztendő. Nemzetisége: grúz. Vallása: görög szertartású, nem egyesült. Foglalkozása: kereskedő. Középtermetű, erőteljes alkatú, arca hosszúkás, pirosposzgás. Szeme: fekete s ugyanilyen a haja és bajusza is. Nőtlen.”

Arra a kérdésre, hogy a Porta alattvalója-e, a következő önérzetes választ adja: „Származásom szerint grúz vagyok, és uralkodóm, *Heraclius* fejedelem joghatósága alá tartozom. Háborúban estem fogságba, majd a macedóniai Melenik városában vásárolt meg engem *Hadzsi* János nevű görög férfiú.”

Amikor a két megyei tisztviselő megkérdi, hogy mi az úti célja, s milyen útvonalat szándékozik követni, a derék esztergomi grúz kijelenti: „Hat esztendeje, hogy görög kereskedők Macedóniából Magyarországra hoztak; útlevelem, igazoló iratom nincsen, de nem is áll szándékomban, hogy máshová menjek, mivel Magyarországon kívánok maradni.” Foglalkozására vonatkozóan közli, hogy ottani boltokban szolgált, szakismereteit azokban szerezte, s most társával, *Antunovics* Demeterrel boltot épített. A szolgabíró és az esküdt végül afelől faggatja, hogy „ő legszentebb császári és királyi felsége alattvalójának vallotta-e már magát”, mire a grúz Simon azt a választ adja, hogy most és ez úton vallja magát ennek.

A helytartótanácsi iratot még teljesebbé teszik a Komárom megyei levéltárnak az ezt követő évekből származó adatai, melyek szerint II. Heraclius grúz király egykori alattvalója, Simon, akit előbb a törökök hurcoltak el kaukázusi hazájából, majd görögök vásárolták meg, s általuk került ebbe a szép magyar városba, végérvényesen megtelepedett ott, és küzdelmes ifjúsága után újból otthonra talált.

Esztergomban még a múlt században is éltek *Hadzsi* családbeliek – s talán valahol még ma is közöttünk élnek.

Tardy Lajos (1914-1990) író, műfordító, jogi és történeti szakíró volt. A II. világháborúban Grúziában volt hadifogoly. Hazatértétől szenvedélyesen kutatta a magyar-grúz történelmi kapcsolatokat. Ez az írása a „Régi hírünk a világban” (Gondolat, Bp., 1979.) című kötetében jelent meg először.